

Latvijas iedzīvotāju paredzamais veselīgais mūžs

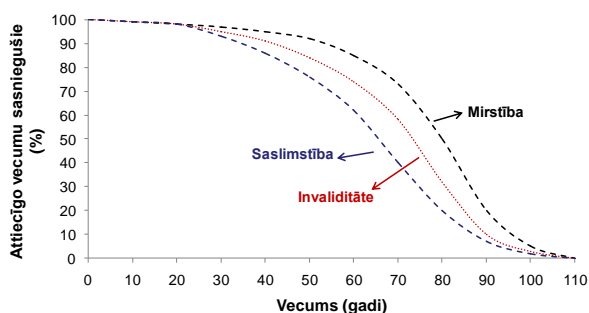
Kas ir paredzamais veselīgais mūžs?

Paredzamā veselīgā mūža rādītāji tika izstrādāti, lai noskaidrotu, vai ilgāku dzīvi nodrošina laika pieaugums, kas nodzīvots labā veselības stāvoklī (saslimstības samazināšanas scenārijs) vai sliktā (saslimstības palielināšanās). Tādējādi kopējais mūža ilgums iedalās dzīves periodos ar atšķirīgu veselības stāvokli, no labas veselības līdz sliktai. Šie periodi ienes dzīves kvalitātes dimensiju nodzīvoto gadu skaitā.

Kā mērī ilgāka mūža rezultātu?

Vispārējais veselības izmaiņu modelis (WHO, 1984) skaidro dzīves atšķirības dažādos tās statusos: kopējās izdzīvošanas, no nespējas brīvas un no hroniskām slimībām brīvas izdzīvošanas statusā. Tas rezultātā noved pie paredzamā mūža ilguma (laukums zem "mirstības" līknes), no nespējas brīva mūža ilguma (laukums zem "nespējas" līknes) un no hroniskām slimībām brīva mūža ilguma (laukums zem "saslimstības" līknes) jēdzieniem.

Veselības izmaiņu modelis (WHO, 1984): izdzīvošanas līknes atbilstoši faktiskai mirstībai, hipotētiskai saslimstībai un invaliditātei. ASV sievietes, 1980.

Veselīgā mūža rādītāju ir tik daudz cik daudz ir veselības jēdzienu skaidrojumu. Visbiežāk lietotie veselīgā mūža rādītāji balstās uz veselības pašvērtējuma, ikdienas dzīves aktivitāšu un hroniskās saslimstības datiem.

Kā salīdzina paredzamos veselīgā mūža ilgumus?

Paredzamo veselīgo mūžu neietekmē iedzīvotāju skaits un vecuma struktūra, tādējādi dodot iespēju tieši salīdzināt dažādus iedzīvotāju kopumus: pēc dzimuma, sociāli profesionālā sastāva, dažādu Eiropas valstu iedzīvotājus (Robine et al., 2003).

Veselīgo mūža ilgumu parasti aprēķina pēc Sulivana metodes (Sullivan, 1971). Tomēr, lai veiktu pamatotus salīdzinājumus, izmantotajiem veselības rādītājiem ir jābūt salīdzināmiem.

Tāpēc, Eiropas Savienība izlēja iekļaut daļu paredzamā veselīgā mūža rādītāju Eiropas Kopienas veselības indikatoros (ECHI), lai iegūtu summārus nespējas (aktivitāšu ierobežojuma), hronisku saslimšanu un veselības novērtējuma rādītājus. Minimuma Eiropas veselības modulis (MEHM) no 3 jautājumiem, kas aptver minētos lielumus, tika iekļauts lenākumu un dzīves apstākļu statistikā (SILC), lai uzlabotu paredzamā veselīgā mūža starptautisko salīdzināmību.* Bez tam, mūža ilgums bez ilgtermiņa aktivitātes ierobežojuma jeb **"paredzamie veselīgie mūža gadi" (HLY)**, kas balstījās uz nespējas jautājumu, 2004. gadā tika izraudzīts kā viens no strukturāliem rādītājiem ES stratēģisko mērķu (Lisabonas stratēģijas) novērtēšanai.

Detaļas par MEHM, apsekojumiem Eiropā, paredzamā veselīgā mūža aprēķiniem un skaidrojumiem var atrast www.eurohex.eu.

Par ko ir šis ziņojums?

Sādus ziņojumus par atsevišķām valstīm sagatavo Joint Action European Health and Life Expectancy Information System (EHLEIS) eksperti. Katrā no tiem ir:

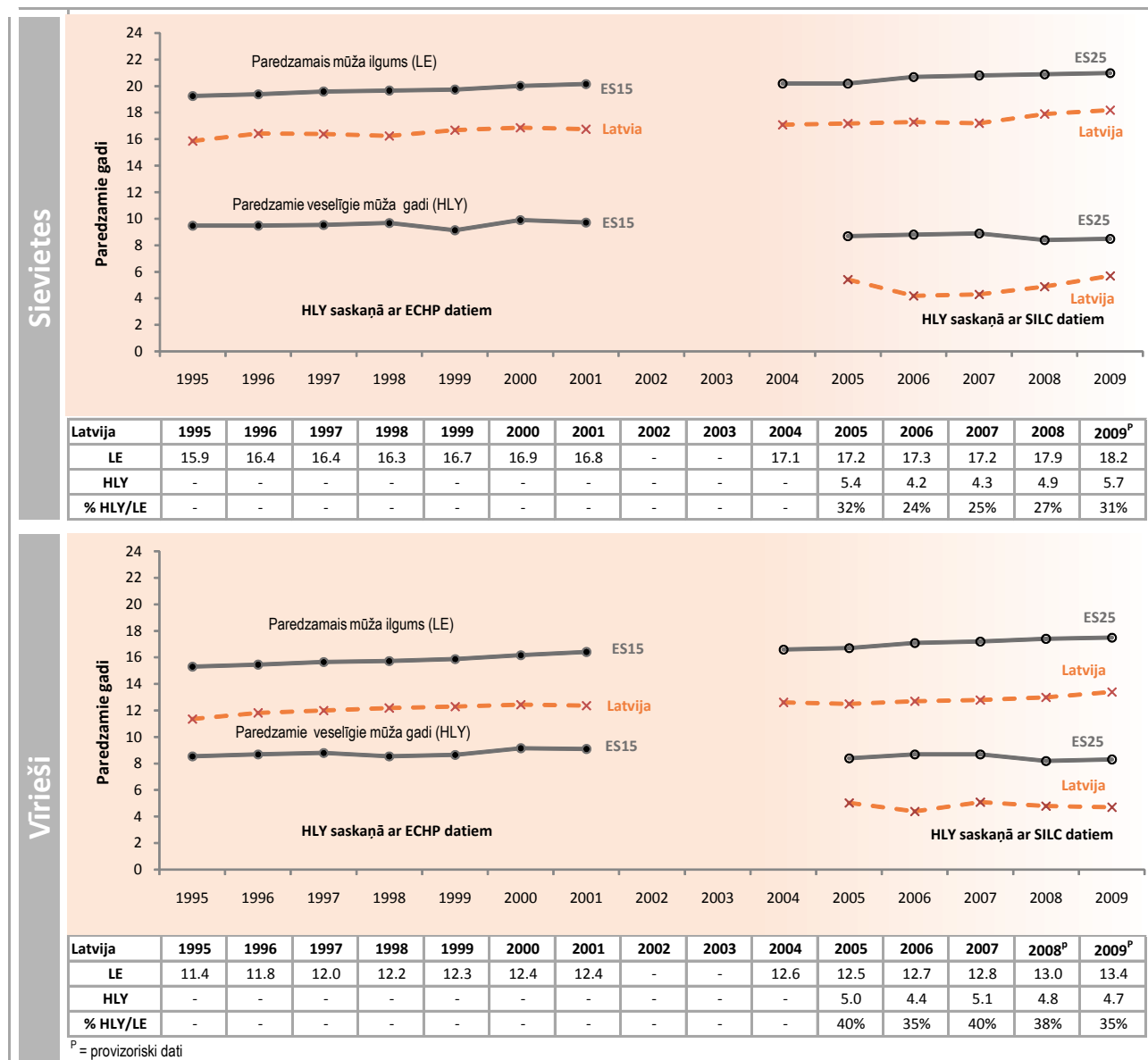
- iedzīvotāju mūža ilgums un paredzamie veselīgie mūža gadi (HLY) 65 gadu vecumā analizējamā valstī un Eiropas Savienības 25 (27 pēc 2007.g.) dalībvalstīs (ES25 un ES27), izmantojot SILC jautājumu par ilgtermiņa ar veselību saistītu nespēju, kas kopš 2005.g. pazīstams kā Globālais aktivitāti ierobežojošais indikators (Global Activity Limitation Indicator). Šī jautājuma formulējums 2008.g. tika izmainīts. Ziņojumā ir arī iepriekšējo gadu pieejamie HLY rādītāji, kuru aprēķini balstīti uz nespējas jautājumu formulējumiem 1995.-2001.g. Eiropas Kopienas mājsaimniecības paneļaptaujā (ECHP);
- paredzamā veselīgā mūža rādītāji katrai valstij, kas iegūti no divām citām iedzīvotāju veselības dimensijām SILC 2009 (saslimstības ar hroniskām slimībām un veselības pašvērtējuma);
- korelācija starp paredzamo mūža ilgumu un HLY 50 gadu vecumu sasniegušajiem 2005.g. (ES25) un 2009.g. (ES27) ES dalībvalstīs.

Atsauces

Jagger C., Gillies C., Moscone F., Cambois E., Van Oyen H., Nusselder W., Robine J.-M., EHLEIS Team. Inequalities in healthy life years in the 25 countries of the European Union in 2005: a cross-national meta-regression analysis. *The Lancet*. 2008;372(9656) 2124-2131
Robine J.-M., Jagger C., Mathers C.D., Crimmins E.M., Suzman R.M., Eds. *Determining health expectancies*. Chichester UK: Wiley, 2003.
Sullivan D.F. *A single index of mortality and morbidity*. HSMHA Health Reports 1971;86:347-354.
World Health Organization. *The uses of epidemiology in the study of the elderly: Report of a WHO Scientific Group on the Epidemiology of Aging*. Geneva: WHO, 1984 (Technical Report Series 706).

* Pirms 2008.g. veiktajām izmaiņām, moduļa teksta tulkojumi dažās valstīs nebija optimāli (Skatīt: Eurostat-EU Task Force on Health Expectancies kopējo ziņojumu par SILC datu kvalitāti). Notiek minēto izmaiņu ietekmes izvērtēšana.

Paredzamais mūža ilgums (LE) un paredzami veselīgie mūža gadi (HLY) 65 gadu vecumā Latvijā un Eiropas Savienībā (EU15 and EU25), balstoties uz ECHP (1995-2001) un SILC (2005-2009)

^P=provizoriski dati: Iedzīvotāju skaita vērtējums 2011.g. 1.martā par 7 procentiem pārsniedza Tautas skaitīšanā iegūto rezultātu. Tādējādi aprēķinātie LE un HLY rādītāji 2008.g. un 2009.g. ir novērtēti par augstu un tiks pārrēķināti pēc Tautas skaitīšanas galīgo rezultātu publicēšanas.

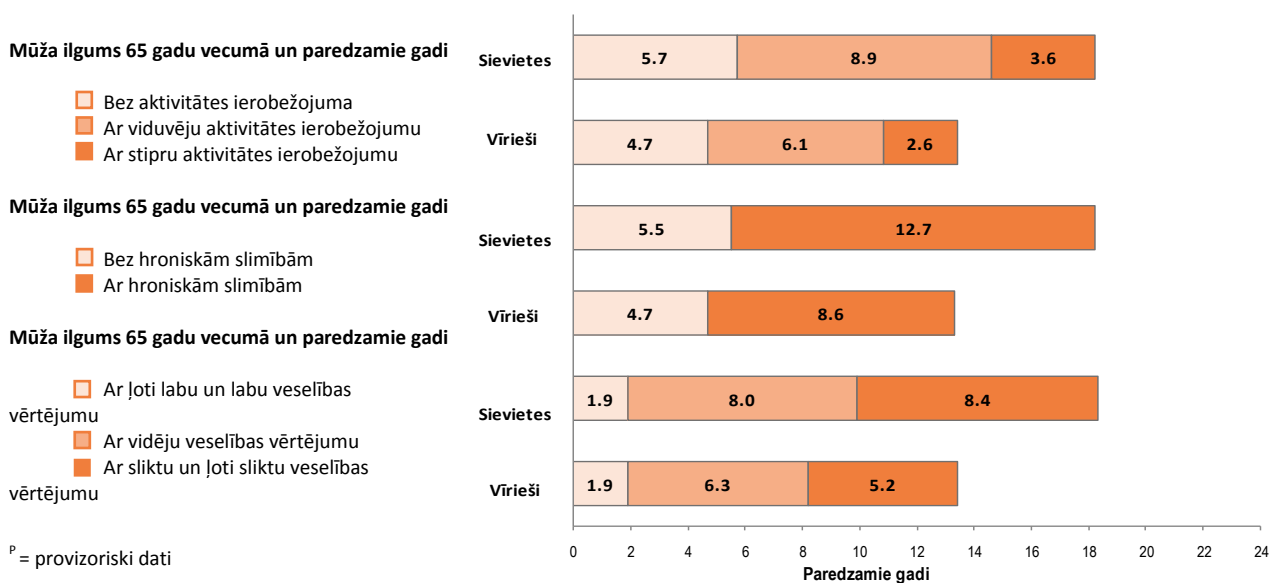
Galvenie rezultāti:

Latvijas iedzīvotāju paredzamais mūža ilgums (LE) 65 gadu vecumā 1999.-2009.g. ir palielinājies par 1,5 gadiem sievietēm un 1,1 gadu vīriešiem: LE abiem dzimumiem kopā no 1995. līdz 2001.g. bija zem ES15 vidējā līmeņa un saglabājās zem ES27 vidējā līmeņa (20,7 sievietēm un 17,2 vīriešiem) arī 2009.g., 3,8 gadi vīriešiem un 2,5 gadi sievietēm.

Ņemot vērā, ka Latvija iestājās Eiropas savienībā 2004.g., paredzamo veselīgā mūža gadu rādītāji (HLY) laika periodam no 1995. līdz 2001.g. nav pieejami.

HLY rādītāji kopš 2005.g. saskaņā ar SILC datiem liecina, ka 2009.g. sievietes un vīrieši 65 gadu vecumā var sagaidīt attiecīgi 31% un 35% no paredzamās dzīves ilguma bez *ilglaicīgiem aktivitātes ierobežojumiem*. Latvijas HLY rādītāji 2009.g. sievietēm bija 2,5 un vīriešiem 3,5 gadi zem ES27 vidējā līmeņa, kur tas bija 8,2 gadi gan sievietēm, gan vīriešiem. Kopš 2006.g. HLY rādītāji Latvijas sievietēm ir palielinājušies, kamēr vīriešiem izmaiņas ir gandrīz nemainīgas. Jāņem vērā, ka GALI indikatora jautājuma formulējums 2008.gadā netika mainīts.

Latvijas iedzīvotāju paredzamais mūža ilgums un veselīgais mūžs 65 gadu vecumā, pamatojoties uz aktivitātes ierobežojumu (HLY), saslimstību ar hroniskām slimībām un veselības novērtējumu (dati no SILC 2009^P)

Galvenie rezultāti:

Paredzamais mūža ilgums Latvijā 2009.g. 65 gadu vecumā bija 18,2 gadi sievietēm un 13,4 gadi vīriešiem.

Pamatojoties uz SILC 2009 datiem, 65 gadu vecumu sasniegušām sievietēm bija paredzami 5,7 gadi (31% no atlikušās dzīves) bez aktivitātes ierobežojuma (saskaņā ar HLY), 8,9 gadi (49%) ar viduvēju aktivitātes ierobežojumu un 3,6 gadi (20%) ar stipru aktivitātes ierobežojumu.*

Vīriešiem tajā pašā vecumā bija paredzami 4,7 gadi (35% no atlikušās dzīves) bez aktivitātes ierobežojuma, 6,1 gads (46%) ar viduvēju aktivitātes ierobežojumu un 2,6 gadi (19%) ar stipru aktivitātes ierobežojumu.*

Kaut gan sievietes ir dzīvojušas vairāk gadu bez hroniskām slimībām un/vai invaliditātes, salīdzinot ar vīriešiem, viņas pavada lielāku savas dzīves daļu ar sliktu veselību un šie gadi visbiežāk ir gadi ar nopietnām sliktas veselības problēmām.

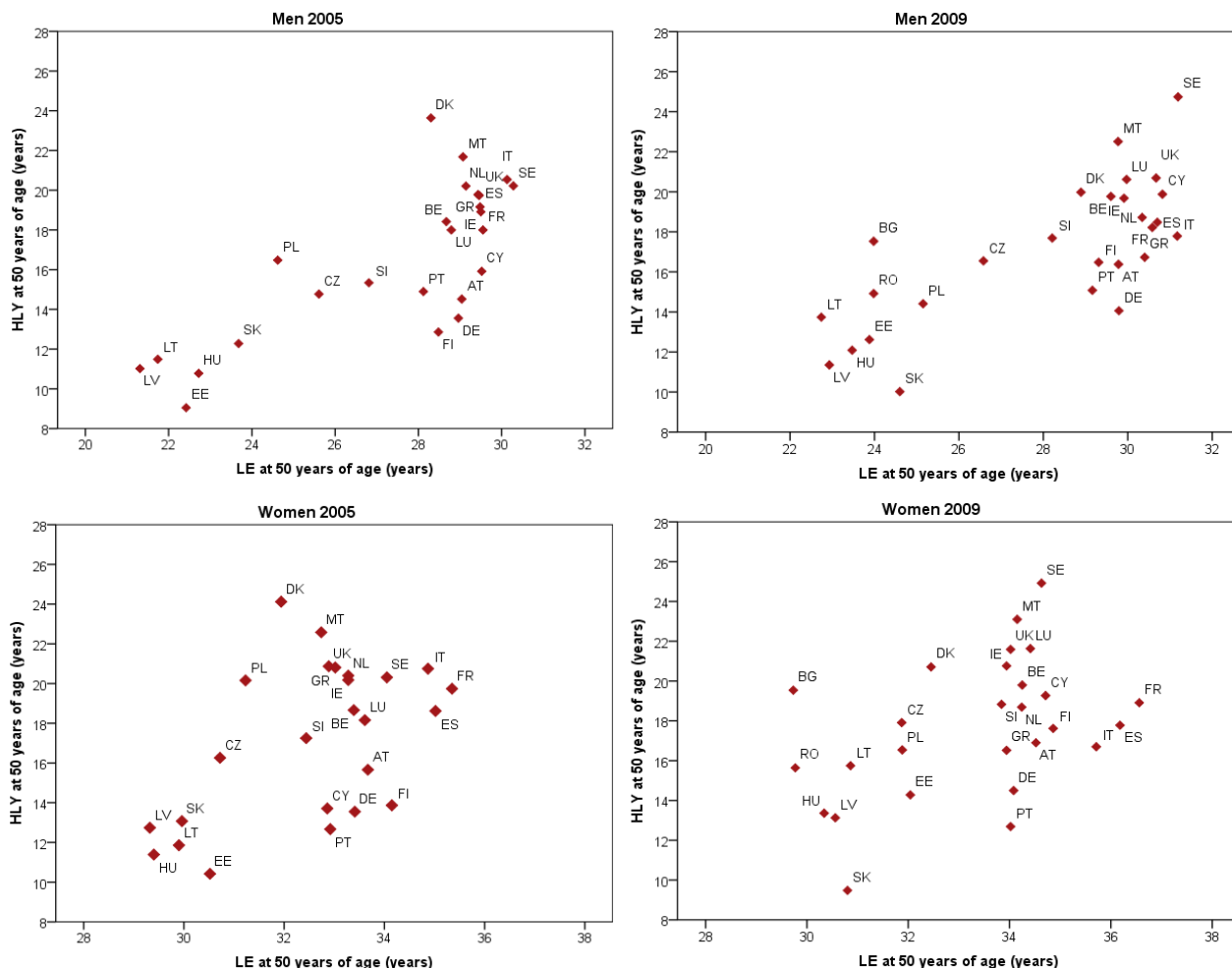
Šos rezultātus ir jāinterpretē piesardzīgi, jo nav aptverti institucionālo māsasimniecību iedzīvotāji, piemēram, aprūpes centros dzīvojošās personas, kā arī atsevišķās valstīs dēļ skaitliski nelielā izlases kopuma. Latvijā 2009.g. 65 gadu vecu un vecāku iedzīvotāju izlases kopumā bija 2086 sievietes and 1028 vīrieši.

* *Noapaļošanas dēļ šie rādītāji summā var nedot paredzamo mūža ilgumu*

Publikācijas un ziņojumi par paredzamo veselīgu mūžu Latvijā

- Krumins J. Health Policy and Recent Changes in Mortality and Life expectancy in Latvia. *Humanities and Social Sciences: Latvia*. 2008; 1 (54): 57-71.
- Jagger C., Gillies C., Mascone F., Cambois E., Van Oyen H., Nusselder W.J., Robine J.-M., EHLEIS team. Inequalities in healthy life years in the 25 countries of the European Union in 2005: a cross-national meta-regression analysis. *The Lancet*. 2008; 372(9656):2124-2131.
- Jagger C., Robine J.-M., Van Oyen H., Cambois E. *Life expectancy with chronic morbidity*. In: European Commission, editor. *Major and chronic diseases - report 2007*. Luxembourg: European Communities; 2008. p. 291-304.
- Khoman E., Weale M. *Healthy life expectancy in the EU Member States: ENEPRI Research report n°33 - AHEAD WP5*. sl: ENEPRI; 2006.
- Jagger C., EHEMU team. *Healthy life expectancy in the EU 15*. In: Institut des Sciences de la Santé, editor. *Living longer but healthier lives: how to achieve health gains in the elderly in the European Union Europe Blanche XXVI, Budapest, 25-26 November 2005*. Paris: ISS; 2006. p. 49-62.

Paredzamais mūža ilgums (LE) un veselīgie mūža gadi (HLYs) 50 gadu vecumu sasniegušiem vīriešiem (Men) un sievietēm (Women) 2005. un 2009.g., SILC ES25 2005 un SILC ESU27 2009

Kad pirmie dati par paredzamiem veselīga mūža gadiem (HLY) 2005.g. visām ES25 dalībvalstīm tika publicēti, pavērsās iespēja analizēt sakarības starp tiem and paredzamo mūža ilgumu (LE) 50 gadu vecumu sasniegušajiem. Attēli rāda Austrumeiropas valstu klāsteru ar ļoti zemu vīriešu un sieviešu LE un HLY, kā arī lielu valstu grupu ar līdzīgu vīriešu paredzamo mūža ilgumu, bet visai atšķirīgiem HLY rādītājiem. Līdz 2009.gadam ir notikušas vairākas izmaiņas:

- Ir izveidojusies liela valstu grupa ar līdzīgu sieviešu paredzamo mūža ilgumu, bet plaši variējošiem veselīga mūža gadiem (HLY). Valstu ranžējums pēc paredzamiem veselīga mūža gadiem ir visai maz mainījies apskatāmajā periodā;

- Liela valstu grupa ar līdzīgu, bet visai izkliedētu vīriešu paredzamo mūža ilgumu 2005.g. liecina par atšķirīgiem ceļiem paredzamā mūža ilguma palielināšanā;
- Bulgārijas un Rumānijas rādītāju iekļaušana 2009.g. uzrādīja lielākas atšķirības augsta un zema vīriešu un sieviešu paredzamā mūža ilguma grupās, kaut gan šajās grupās paredzami veselīgie mūža gadi (HLY) variē ļoti būtiski.

1. Jagger et al. *The Lancet*. 2008;372:2124-31

Par rīcības programmu - Joint Action EHLEIS

Rīcības programmas Joint Action EHLEIS (European Health and Life Expectancy Information System) un EurOhex (www.eurohex.eu) finansē European Public Health Programme (2008-2013) un tā ir sadarbības programma starp šādu valstu institūcijām: Beļģija (Scientific Institute of Public Health - ISP-WIV), Čehijas Republika (Institute of Health Information and Statistics of the Czech Republic - UZIS CR), Dānija (Danish National Board of Health - SST; Economic Council of the Labour Movement - AE; University of Southern Denmark - IPH; National Institute of Public Health - NIPH), Francija (National Institute of Health and Medical Research - INSERM; National Institute of Demography - INED; Regional Oncology Research Centre - CRLC; University of Montpellier - UM2), Vācija (Robert Koch Institute - RKI; Rostock Center for Demographic Change - UROS), Grieķija (Hellenic Statistical Authority - HSA), Itālija (University La Sapienza - DSSEAD), Nīderlande (Erasmus Medical center - EMC; National Institute for Public Health and the Environment - RIVM; Statistical Office - CBS), Zviedrija (National Board of Health and Welfare - SoS/NBHW) un Apvienotā Karaliste (Office for National Statistics - ONS; Newcastle University - UNEW). EHLEIS un EurOhex mērķis ir nodrošināt centralizētu iespēju koordinētai mūža ilguma un paredzamā veselīgā mūža analīzei, skaidrošanai un izplatīšanai, pievienojot kvalitātes dimensiju Eiropas iedzīvotāju nodzīvotajiem dzīves gadiem. Detalizātāku informāciju par rīcības programmu Joint Action var atrast Internetā pēc adreses: www.eurohex.eu un www.healthy-life-years.eu.